

CREATIVITEIT WERKT!

Bouwstenen voor de creatief agoo

—
Peter Boone & Bart D'Hauwe

CAMPUS HANDBOEK

ACADEMIA
PRESS

INHOUD

INLEIDING	11
1. Waarom dit handboek?	11
2. Het huis met de hoofdstukken als bouwstenen	12
BOUWSTEEN 1. WAT IS CREATIEF AGOGISCH WERKEN	15
1. Creativiteit	17
1.1. Cognitieve creativiteit	18
1.2. Emotionele creativiteit	19
1.3. Sociale creativiteit	19
1.4. Technische creativiteit	20
2. Creatieve processen	23
3. Creativiteit en beoordeling	23
4. Agogisch werken	24
BOUWSTEEN 2. DE MUZISCHE DOMEINEN	25
1. Muzische domeinen integreren = creativiteit stimuleren	28
2. Over triggers	29
3. De muzische werkvormen op een rijtje	29
3.1. Drama	29
3.2. Muziek en beweging	41
3.3. Media	46
3.4. Beeld	49
3.5. Spelagogiek	51
3.6. Productgericht werken, procesgericht werken en voorbeeldgericht werken	52
BOUWSTEEN 3. CREATIVITEIT IN EEN VERANDERENDE SAMENLEVING	55
1. Creativiteit in tijden van angst en onzekerheid	57
2. Creativiteit in tijden van diversiteit	58
3. Creativiteit als antwoord op armoede en sociale uitbuiting	59
4. Creativiteit binnen de visie van het oplossingsgericht werken	60

5. Creativiteit en sociale media	61
5.1. Negatieve effecten	61
5.2. Positieve effecten	62
BOUWSTEEN 4. DE ATTITUDES VAN DE CREATIEF AGOOG	63
1. Respectvolle basishouding	65
2. Sensitief zijn	66
3. Humorvol zijn	66
4. Gestructureerd kunnen werken	67
5. Echt zijn	67
6. Wees een goede observator	68
7. Communiceer verbaal en non-verbaal	68
8. Kritische en zelfkritische ingesteldheid	70
9. Zelfvertrouwen	71
10. Overtuigende grondhouding	71
BOUWSTEEN 5. BELANGRIJKE KERNBEGRIPPEN	73
1. Kernbegrip 1: symboliseren	75
2. Kernbegrip 2: sharing	76
3. Kernbegrip 3: submodaliteiten	77
4. Kernbegrip 4: accepteren en blokkeren	78
5. Kernbegrip 5: verbeelden	79
BOUWSTEEN 6. FUNCTIES EN PRINCIPES	81
1. Creatief-agogische functies	84
1.1. De sociale of groepsdynamische functie	84
1.2. De creatieve of kunstzinnige functie	84
1.3. De trainingsfunctie	85
1.4. De educatieve functie	85
1.5. De persoonsvormende functie	86
2. Creatief-agogische principes	86
2.1. Principe 1. Werken vanuit kernverlangens en kernthema's	87
2.2. Principe 2. Evenwicht tussen veilig en onveilig	88
2.3. Principe 3. Evenwicht tussen volgen en leiden	88
2.4. Principe 4. Evenwicht tussen open en gesloten opdrachten	89
2.5. Principe 5. Garandeer logische opbouw	90
2.6. Principe 6. Minder is meer	91
2.7. Principe 7. Zet duidelijke opdrachten	92
2.8. Principe 8. Hoger-lager, zoek het juiste niveau	93
2.9. Principe 9. Gebruik verschillende muzische werkvormen	94
2.10. Principe 10. Zet je eigen muzisch verhaal doelbewust in	95

BOUWSTEEN 7. ACTIVITEITEN - RUSTIG VERSUS DYNAMISCH	97
1. Aspecten	99
1.1. Stem	99
1.2. Context	100
1.3. Materiaal	100
1.4. De grootte van de groep	100
1.5. Muzische domeinen	100
2. Rustige activiteiten/sessies	101
2.1. Massage met een balletje	101
2.2. Box voor smartphone maken	102
2.3. Mensenmemory	102
2.4. Droom je foto	103
2.5. De fietsbandmetronoom	103
3. Dynamische activiteiten	104
3.1. Een vierkant in beweging	104
3.2. Snapchatverstoppertje	105
3.3. Kunst met handen en voeten	105
3.4. Sampling	106
3.5. <i>Let it go</i>	107

BOUWSTEEN 8. ACTIVITEITEN - GROEP VERSUS INDIVIDU	109
1. Vuistregels	111
1.1. Soort contact (context)	111
1.2. Verbaal/non-verbaal	112
1.3. Gender van de persoon/de samenstelling van de groep	112
1.4. De leeftijd van de deelnemer(s)	112
2. Individuele sessies	114
2.1. Snoezelen	114
2.2. Marjonettenspel	114
2.3. Verven met een wollen draad	115
2.4. Muziek en tekenen	116
2.5. De dj in mij	117
3. Groepsgerichte sessies	117
3.1. Stop-motionfilm	117
3.2. Het Orkest	118
3.3. Improvisatie	119
3.4. Doekenspel	120
3.5. Wie ben ik en hoe zie je mij	121

BOUWSTEEN 9. DRIJFZAND EN VALKUILEN BINNEN HET CREATIEF AGOGISCH WERKEN	123
1. Persoonlijke problemen	125
2. Storende omgevingsfactoren	126
3. Organisatorische problemen	126
4. Groepsdynamische problemen	126
4.1. Enthousiaste en energieke groepen	127
4.2. Vrij onhandelbare groepen	127
4.3. Groepen met een manifest gebrek aan fantasie	127
 BOUWSTEEN 10. INSPIRERENDE GETUIGENISSEN UIT HET WERKVELD	 129
1. Liselotte Verrue	131
2. Liesbeth Fleurbaey	133
3. Ann De Wilde	135
4. Koen Boone	137
5. Dominique Goffin	139
 OVER DE AUTEURS	 143
LIJST VAN REFERENTIES	149

INLEIDING

1. WAAROM DIT HANDBOEK

De Britse auteur en professor Ken Robinson¹ breekt een lans voor meer creativiteit in het onderwijs, het dagelijkse leven en het werkveld als antwoord op een diverse en complexe samenleving.

Creatief zijn dient te worden ingebed in de cultuur van een organisatie en maakt hulpverleners en begeleiders tot oplossingsgerichte en dynamische krachten die durven en doen. In *De Morgen* stelde Bart Eeckhout² zeer krachtig dat we het er in onze beschaving over eens zouden moeten zijn dat kunst en muzisch werken een waarde hebben die niet onmiddellijk budgetteerbaar is, maar onontbeerlijk is in het leven. Een mensenleven is vollediger, rijker en mooier als het een mooi toneelstuk, een workshop dans, een schrijven van poëzie of een tekening van Rinus Van De Velde mag aanschouwen. Cultuur verrijkt de opleiding van creatieve burgers, geeft kleur aan het leven en drukt de kosten voor zorg.

Dit boek probeert hier voor alle betrokkenen een inspirerend antwoord op te formuleren. **Het wil studenten orthopedagogie en sociaal werk, onderwijzers, hulpverleners en begeleiders van groepen en individuen in het jeugdwerk en daarbuiten inspireren en aanmoedigen om de creatief agoog in zichzelf te ontdekken door te denken en te doen.** Dit werk is geen bundeling van activiteiten en oefeningen op zich. Het wil vooral proberen een houvast geven bij het aanbieden van muzische activiteiten op maat van de doelgroep vanuit een duidelijke visie en een veilig kader. Het wil je stof tot nadenken en kaders aanreiken alvorens onbezonnen aan de slag te gaan. Elk hoofdstuk bevat voorbeelden uit de praktijk ter inspiratie.

Bovendien helpen de zelftests je vlot de aangeboden inhoud te integreren en op maat toe te passen. Ten slotte geven de auteurs aan dat de begrippen 'activiteiten geven' en 'sessies ontwikkelen' gelijkwaardig zijn. Afhankelijk van de doelgroep en de werkcontext, gebruik je dus sessies dan wel activiteiten. Binnen elk hoofdstuk zullen we een eenduidige structuur hanteren met een citaat, concrete voorbeelden en een zelftest.

Iedereen creatief agogo!

‘Creativiteit is de kunst naar dingen te kijken,
alsof je ze voor de eerste keer ziet.’

George Kneller

2. HET HUIS MET DE HOOFDSTUKKEN ALS BOUWSTENEN

Creatief agogisch werken vereist zorg en maatwerk. Het is zorgvuldig construeren, bouwen, samenstellen. **We vergelijken de zoektocht naar jezelf als creatief agogo met het bouwen van een huis.** De metafoor heeft iets optimistisch. Het gaat over iets in wording, groei en verandering. Door vorm te geven aan dat huis, geven creatief agogisch werkers vorm aan zichzelf en de doelgroep. Afhankelijk van de persoonlijkheid van de agogisch werker en de kernverlangens van de doelgroep, bouwen we een ander huis, jouw unieke huis! Een huis:

- dat beantwoordt aan verlangens en wensen;
- dat gebouwd is met eigen materialen;
- waarvan we de deuren open of gesloten laten;
- dat groot of klein is;
- met een breed venster op de wereld, of liever niet?
- dat niet gebouwd is op drijfzand;
- waarbij stabiliteit en draagdracht beslissend zijn.

Elk hoofdstuk in dit boek geeft je het noodzakelijke gereedschap om het huis te bouwen op de juiste fundamenten. Ze vermijden drijfzand. Ze zijn de bouwstenen.

In **bouwsteen 1** proberen we de term creatief agoog zo helder en concreet mogelijk te kaderen. We zoeken samen uit wat creatief agogisch werken concreet betekent en nemen je mee naar de vier vormen van creativiteit waarover de creatief agoog zou moeten beschikken. We staan ook stil bij creatieve processen en ons idee over creativiteit en beoordeling.

Bouwsteen 2 geeft je een zicht op de creatieve domeinen drama, muziek en beweging, media, beeld en spelagogiek. Aan de hand van concrete voorbeelden schetsen we ook de kracht van de verschillende domeinen onderling en gaan we een pleidooi aan voor meer verbinding tussen de verschillende domeinen.

Bouwsteen 3 neemt de lezer mee naar het hier en nu. Vanuit een aantal maatschappelijke tendensen motiveren we waarom creatief agogisch werken in deze tijden voor alle actoren meer dan ooit een relevante houvast kan zijn. Wanneer je over de juiste attitudes beschikt, kun je met muzisch werken op maat heel veel bereiken. We zetten de voor ons meest relevante attitudes op een rijtje. Aan jou om na te gaan of deze attitudes voldoende aanwezig zijn in je denken en doen.

Bouwsteen 4 wil aantonen dat creatief agogisch werken niet vrijblijvend is. Het betekent dat je vanuit een correct begrippenkader werkt.

Bouwsteen 5 reikt je een bondig, maar overzichtelijk begrippenkader aan. We spreken in dit verband over het leren omgaan met kernbegrippen. Wanneer je effectief aan de slag gaat om aan je deelnemers leuke opdrachten en oefeningen op maat aan te bieden, is het van groot belang met een checklist te kunnen werken. Naast het verklaren van een aantal functies van waaruit je werkt, stellen de principes je in de mogelijkheid doelgericht en systematisch aan de slag te gaan. In **bouwsteen 6** kun je hier alles over terugvinden wat noodzakelijk is.

Bouwstenen 7 en 8 zijn heel sterk aan elkaar gelinkt. Ze geven de lezer de mogelijkheid om te putten uit een aantal concrete oefeningen die hij onmiddellijk op maat van zijn doelgroep kan toepassen. In **bouwsteen 7** vind je een aantal rustige oefeningen uitgeschreven die die we plaatsen tegenover vrij dynamische oefeningen. In **bouwsteen 8** kiezen we ervoor om groepsdynamische activiteiten tegenover sterk individuele oefeningen te parkeren.

Bouwsteen 9 schetst de valkuilen van creatief agogisch werken. Het is immers niet altijd zo vanzelfsprekend om de juiste toon en houding te vinden ten aanzien van mogelijke valkuilen. We hebben deze bouwsteen dan ook terecht drijfzand genoemd.

Bouwsteen 10 bevat vijf inspirerende getuigenissen van creatief agogisch werken met heel diverse doelgroepen. We willen hiermee aantonen dat binnen elke doelgroep de mogelijkheden aanwezig zijn om muzische projecten vorm te geven.

SAMENGEVAT

- Bouwsteen 1. Wat is creatief agogisch werken?
- Bouwsteen 2. De muzische domeinen, een overzicht
- Bouwsteen 3. Creativiteit in een veranderende samenleving
- Bouwsteen 4. De attitudes van de creatief agoog
- Bouwsteen 5. Belangrijke kernbegrippen
- Bouwsteen 6. Functies en principes
- Bouwsteen 7. Activiteiten – rustig versus dynamisch
- Bouwsteen 8. Activiteiten – groep versus individu
- Bouwsteen 9. Drijfzand in het creatief agogisch werk
- Bouwsteen 10. Inspirerende getuigenissen uit het werkveld

Elk hoofdstuk bevat bovendien een aantal praktische en korte zelftests. Daag jezelf uit en probeer zo helder en persoonlijk mogelijk de zelftest tot een goed einde te brengen.

Ga de uitdaging aan!

‘Bijna alle creativiteit
houdt betekenisvol spelen in zich besloten.’
Abraham Maslow

~ BOUWSTEEN 2 ~

DE CREATIEVE DOMEINEN.

BOUWSTEEN 1. Wat is creatief agogisch werken

BOUWSTEEN 2. De muzische domeinen

1. Muzische domeinen integreren
= creativiteit stimuleren
2. Over triggers
3. De muzische werkvormen op een rijtje

BOUWSTEEN 3. Creativiteit in een veranderende samenleving

BOUWSTEEN 4. De attitudes van de creatief agoog

BOUWSTEEN 5. Belangrijke kernbegrippen

BOUWSTEEN 6. Functies en Principes

BOUWSTEEN 7. Activiteiten – rustig versus dynamisch

BOUWSTEEN 8. Activiteiten – groep versus individu

BOUWSTEEN 9. Drijfzand en valkuilen binnen het creatief agogisch werken

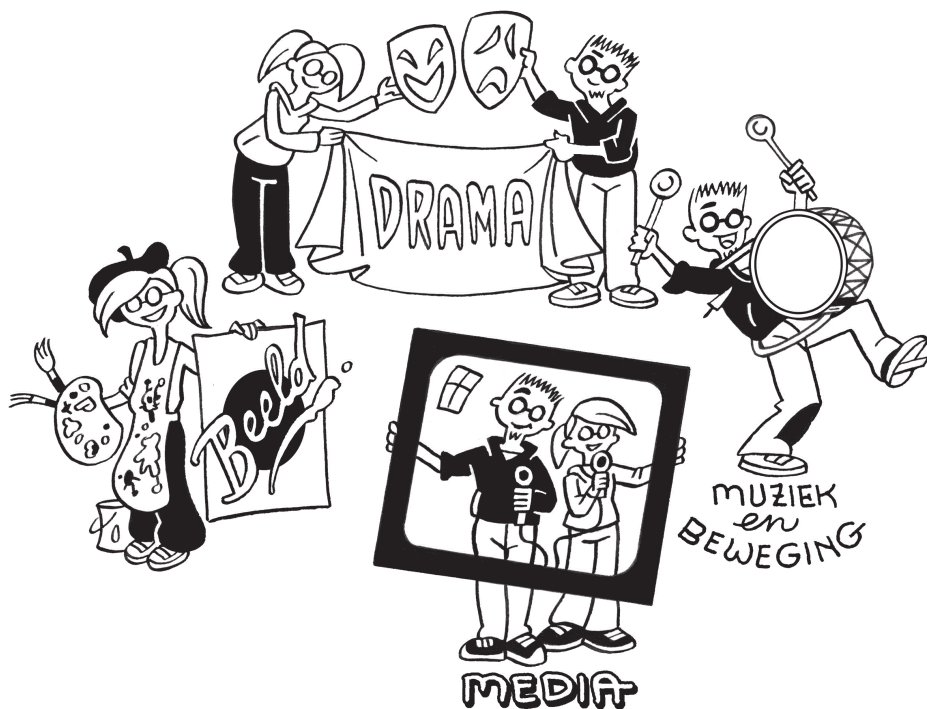
BOUWSTEEN 10. Inspirerende getuigenissen uit het werkveld

Bouwsteen 2.

DE MUZISCHE DOMEINEN

We nemen uit het vorige luik mee dat een creatief agogisch werker creatieve, speelse en originele activiteiten op maat vormgeeft. Tijdens de activiteiten worden individuele personen en groepen in een veilig kader begeleid. Creatief agogisch werkers mogen zich gelukkig en rijk prijzen. Ze kunnen putten uit verschillende muzische domeinen om hun activiteiten vorm te geven. We zetten de belangrijkste muzische domeinen en hun krachten op een rijtje.

Eerst starten we met de visie op het gebruik van deze muzische domeinen vanuit het creatief-agogisch werk.

1. MUZISCHE DOMEINEN INTEGREREN = CREATIVITEIT STIMULEREN

Wanneer leerkrachten of begeleiders sessies vormgeven, merken we vaak dat ze op zoek gaan naar een vrij duidelijke, voorspelbare en overzichtelijke activiteit binnen een zelfgekozen muzisch domein. Creatief agogen denken en handelen anders op dit vlak. Het ware uitdagende ligt in het feit dat we proberen de begane paden te verlaten. We gaan variaties zoeken op bestaande oefeningen en spelletjes. Dat we een poging gaan doen om verschillende muzische domeinen te combineren om zo te komen tot de schepping van een volledig nieuwe opdracht, uitdaging of spelvorm.

Een turnleerkracht past de klassieke regels toe bij een match voetbal op een voorspelbaar grasterrein. Stel je nu voor dat deze leerkracht de bal inruilt voor een zeer grote bal. Bedenk wat er zou gebeuren wanneer de spelertjes zich moeten kleden in beroepen en niet hun klassieke voetbaltruitje uit de kast halen. Wat zou er gebeuren wanneer de voetbalwedstrijd ondersteund wordt door de favoriete muziek van de spelertjes?

Dit soort denk- en doe-oefeningen, waarbij we een beroep doen op de vier soorten van creativiteit, dient de creatief agoog zich eigen te maken. Dat betekent dat hij de begane paden net anders probeert in te vullen, dat hij andere mogelijkheden ziet, dat hij variaties in kaart brengt op bestaande spelen.

ZELFTEST

Blik voor jezelf terug op de laatste activiteit die je in groep of individueel hebt uitgevoerd. Situeer deze activiteit binnen de muzische werkvormen drama, muziek en beweging, en beeld.

Probeer nu op papier te krijgen hoe je deze activiteit anders kunt benaderen door er elementen van andere werkvormen aan toe te voegen.

- 1 Zou de activiteit nu nog werken?
- 2 Zou ze anders overkomen bij je doelgroep?
- 3 Zou ze de doelgroep en ook jezelf inspireren tot het realiseren van andere acties?
- 4 Heeft deze oefening je uit je comfortzone gehaald?
- 5 Waarom wel/niet?

2. OVER TRIGGERS

Wanneer we creatief-agogisch denken en werken, kunnen we niet om het woord triggers heen. Welke activiteit we binnen welke doelgroep ook uitvoeren... die start met het ‘triggeren.’

Terug op school aangekomen na de zwemles, heeft meester Jan het gevoel dat de kinderen van zijn klas erg druk zijn. Het lijkt hem moeilijk om nu te starten met de oefeningen wiskunde. Hij besluit naar de rustige ruimte te verhuizen om daar een kwartiertje aan relaxatie te doen met gepaste en rustige muziek. Wanneer de kinderen de ruimte betreden, merken ze dat in de rustige ruimte een tiental ballonnen liggen verzameld. De kinderen vinden er niet beter op dan zo snel mogelijk de ballonnen te laten ontploffen, tot grote ergernis van meester Jan, die een rustige afsluiter in gedachten had en niet deze chaos.

Dit voorbeeld illustreert duidelijk dat je goed moet nadenken over het gebruik van materialen en het gebruik van de juiste ruimte met betrekking tot muzische activiteiten. De creatief agogisch werker gebruikt hier de cognitieve creativiteit om preventief na te denken over het effect van materialen en ruimtes. Dit noemen we triggers. Het gebruik van de juiste triggers op maat van jouw doelgroep is van wezenlijk belang voor het welslagen van jouw activiteit. Meer nog dan de muzische werkvormen inspireren triggers jouw activiteit.

3. DE MUZISCHE WERKVORMEN OP EEN RIJTJE

3.1. Drama

‘Opbouwen is werken maar spelen is wat het woord zegt,
Spelen.’

Karel Creemers

Drama is in essentie het uitdrukken van verbeelding door middel van acties die verwijzen naar een spelwerkelijkheid. Door aan drama te doen, breidt je je ervaringen en taal spontaan uit. Je kunt binnen drama actief experimenteren met dingen die moeilijker liggen of in het dagelijkse leven te benoemen zijn. Je kunt

Ontdek de dansstijlen van vroeger

In deze danssessie zoek je als creatief agoog naar muziek uit lang vervlogen tijden. Je haalt de klassiekers van toen opnieuw van onder het stof en probeert via een aantal logische en haalbare tussenstappen een oud dansje opnieuw aan te leren. Wanneer je voldoende tijd hebt, kun je een dynamische dans afwisselen met een vrij rustige dans.

Belevingstheater

Belevingstheater is een theatervorm waarbij we personen met een verstandelijke beperking binnen een veilige omgeving ervaringen willen aanbieden.

Herkenbaarheid en voorspelbaarheid vormen de basis van een veilig gevoel. Het ritme van de activiteit moet afgestemd zijn op de deelnemers. We streven naar een evenwicht tussen prikkeling (ervaringen aanbieden) en rust (in zichzelf mogen zijn). Belevingstheater kan enkel succesvol zijn wanneer je rekening houdt met een aantal randvoorwaarden. Zo kies je je moment afhankelijk van de deelnemers. Zorg ervoor dat het wekelijks kan doorgaan, zodat de regelmaat gegarandeerd is. Hoe lang de activiteit moet duren, hangt af van de grootte van de groep. Aangezien er tijdens de activiteit niet constant appel gedaan wordt op de bewoners, kan ze gerust 30 minuten duren. Een rustige en gezellige ruimte is aangewezen; dit zorgt voor een duidelijk begin en einde van de activiteit. Geef extra aandacht voor begin- en eindpunt en storende factoren. Om de ruimte sfeervol te maken, letten we op temperatuur, licht, geur (je kunt kiezen voor een algemene geur in de ruimte of voor individuele prikkeling). Een box met materiaal dat de verschillende zintuigen kan prikkelen, bijvoorbeeld ruwe handschoentjes, een triangel, een doek om wind te maken, een geurzakje, een trilapparaatje, een ballon, een tennisbal...

Belevingstheater vanuit relaxatie

Met zorgvuldig uitgezocht materiaal (penseeltjes, pluimpjes, enz.) gaan we de bewoners op rustige muziek een voor een benaderen en uitnodigen om een gezellige prikkeling te ervaren, en er misschien op te reageren. Door observatie proberen we in te spelen op de signalen die we krijgen. De deelnemers kunnen zich open stellen en het gebeuren volgen, of ze kunnen zich in zichzelf terugtrekken tot ze door ons gestimuleerd worden. Neem voldoende tijd om het tempo van de bewoners te volgen. Niet ieder voorwerp zal voor elke bewoner evenveel te bieden hebben.

We hebben in dit boek beslist niet de intentie om alle werkvormen van drama een plaats te geven, maar hopen je hiermee geïnspireerd en getriggerd te hebben. Binnen drama laten we vaak de verbeeldingskracht van de spelers naar boven komen. Het is die verbeelding die je kan helpen om het hoofd te bieden aan het leven, te genieten, open te kunnen staan voor andere mensen en verbinding met andere mensen echt te kunnen beleven. Drama zonder lichamelijke expressie is onmogelijk. De oefeningen vragen meestal de beheersing van je lichaam en het durven experimenteren hiermee. De gehanteerde taal bij drama-oefeningen kan zowel verbaal als non-verbaal zijn. Drama kun je prima inzetten als orthopedagogisch middel bij bijzondere doelgroepen. Hierbij gaat het erom dat je werkt op de groepssfeer, die zo verbeterd wordt dat kinderen zichzelf en elkaar beter leren kennen en dat sociale vaardigheden verder ontwikkeld worden.

3.2. Muziek en beweging

‘Waar woorden tekortschieten,
spreekt de muziek...’
Hans Christian Andersen

Wat is muziek? Er bestaan veel definities over het specifieke van muziek, met verschillende en uiteenlopende uitgangspunten. Meestal worden enkel de eigenschappen van muziek beschreven. Waaraan moet muziek voldoen om als muziek te worden beschouwd? Wij kunnen op deze vraag geen bevredigend antwoord geven. Muziek kun je niet definiëren op een wijze die recht doet aan de werking ervan.

Frank Zappa omschreef het als volgt⁵: *‘Anything can be music, but it doesn’t become music until someone wills it to be music, and the audience listening to it decides to perceive it as music. Most people can’t deal with that abstraction, or don’t want to...’*

Binnen de context van dit boek gaat het **niet om de muzikale vaardigheden**, niet om op de juiste manier een liedje te zingen, feilloos blokfluit te spelen, ritmisch djembé te kunnen spelen. Daar zijn genoeg instanties en mogelijkheden voor om dit te leren. Muziek is een taal, een universele taal die overal en over de generaties heen gesproken wordt. Het is onder andere een medium om op een veilige manier verbinding te maken met mensen, om contact te leggen met personen. Een manier om mensen de tools te geven om frustraties, emoties,

die de fantasie stimuleren. Toon bij de eerste sessies sterk wat de mogelijkheden zijn en hoe je de fantasie zonder angst kunt stimuleren.

BELANGRIJK

Je eigenheid en je persoonlijkheid als begeleider blijven de belangrijkste triggers! Het begeleiden van groepen vraagt veel aandacht voor je eigen lichaamsbesef, je non-verbale communicatie dus. **We verwijzen in dit verband graag opnieuw naar de eerste bouwstenen van dit boek met betrekking tot non-verbale en verbale communicatie en de effecten hiervan.**

Belangrijk blijft dat je je steeds afvraagt of de werkvorm voldoende veiligheid biedt en niet te veel concentratie verlangt. Probeer de deelnemers vooral door je unieke begeleiding op hun gemak te stellen en wees sensitief. Ga vaak gewoon door. Veel nervositeit komt voort uit onwennigheid en verdwijnt vanzelf na een paar inleidende oefeningen.

ZELFTEST

- 1 Probeer door middel van een aantal spontaan genoteerde kernwoorden de doelgroep waar jij creatief mee werkt, te benoemen.
- 2 Tracht vervolgens vanuit deze kernwoorden te bekijken of je van groepsdynamische problemen kunt spreken.
- 3 Indien het antwoord positief is, bekijk of de problemen gerelateerd zijn aan de groep als groep of veeleer aan een individu binnen deze groep.
- 4 Probeer vervolgens bij de eerstkomende activiteit de tips die de problemen aanpakken, om te zetten in de praktijk.
- 5 Evalueer deze laatste activiteit en zet op papier hoe je in de toekomst met deze groep denkt om te gaan.

'Be kind whenever possible,
it's always possible.'

Dalai Lama

LITERATUURLIJST

BOEKEN

- Behrend, D. (2008). *Muzisch-agogische methodiek: Een handleiding*. Bussem: Coutinho.
- Csikszentmihalyi, M. (2011). *Creativiteit: Over 'flow', schepping en ontdekking*. Amsterdam: Boom.
- Duyck, H. (2013). *(On)gewoon doen – (On)gewoon zijn: doeboek – kijkboek*. Gent: Academia Press.
- Furedi, F. (2007). *Cultuur van angst*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Ludwine, J. (1998). *Drama is de kunst: Handboek voor dramadocenten*. Amsterdam: IT&FB.
- Occhiofrosso, P. (1990). *The real Frank Zappa Book*. New York: Simon and Schuster.
- Pijper, G. (1994). *Drama voor de beroepspraktijk*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Rooyackers, P. (1993). *Dramaprojecten: Werkboek voor beroepsopleidingen*. Schoten: Westland.
- Sprott, W.J.H. (1960). *De mens in groepsverband*. Utrecht: Spectrum.
- van de Velde, J.W. (1999). *Muzisch-agogisch begeleiden in de hulpverlening: Bouwstenen voor een speelse en spirituele benadering* (2de druk). Amsterdam: Boom Lemma.
- van de Velde, J.W. (2005). *Muziek werkt: Als agogisch instrument*. Amsterdam: Nelissen.
- Driessens, K., Vansevenant, K. & Van Regenmortel, T. (2008). *Bind-Kracht in armoede: Krachtgerichte hulpverlening in dialoog*. Leuven: LannooCampus.
- Vane, S. (1996). *Werken met drama: Drama-activiteiten voor agogische beroepen* (3de druk). Haarlem: Nelissen.
- Willemse, J. (2006). *Anders kijken: Een breder zicht op menselijk gedrag*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

INTERNETARTIKELS

- Einstein, A. (2011). *CREATIVITEIT is belangrijker dan kennis*. Geraadpleegd op 16 februari 2016 via <https://corrybos.wordpress.com/.../'creativiteit-is-belangrijker-dan-kennis'-albert-einst...>
- Robinson, K. (2006). *Scholen doden de creativiteit: TED Talk Subtitles and ...* Geraadpleegd op 15 september 2015 via https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill.../
- Rosen, L. (2013). *Mens en samenleving: Invloed van de media op de jeugd*. Geraadpleegd op 5 mei 2016 via <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/sociaal/112842-invloed-van-de-media-op-de-jeugd.html>
- Vanderheijden, F. (2010) *Oplossingsgericht werken – handleiding*. Geraadpleegd op 22 mei 2016 via https://www.kwadraet.be/pdf/oplossingsgericht_werken.pdf

INTERNETSITES

- Animato. Geraadpleegd op 14 april 2016 op <https://animato.com>
- Mediaraven vzw. Snapchatverstopptje. Geraadpleegd op 12 april 2016, op <https://www.spelensite.be/spel/snapchatverstopptje>
- Mediaraven vzw. Sociaal Mediaspel. Geraadpleegd op 15 april 2016 op <https://www.spelensite.be/spel/social-mediaspel>
- Trashbeatz. Geraadpleegd op 14 mei 2016, op <http://www.trashbeatz.be>

‘Creatief moet je gewoon doen.
Maar niet gewoon.’
Yvonne van de Ven

Uitgeverij Academia Press
Prudens Van Duyseplein 8
9000 Gent
België

www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 94 014 4341 8
D/2017/45/179
NUR 1 753
NUR 2 133

Peter Boone & Bart D’Hauwe
Creativiteit werkt! Bouwstenen voor de creatief agoog
Gent, Academia Press, 2017, 152 p.

Eerste druk

Vormgeving cover: Studio Lannoo
Vormgeving binnenwerk: Studio Lannoo
Zetwerk binnenwerk: Karakters, Gent

© Peter Boone, Bart D’Hauwe & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.